

Балобанов О. О.,

к. ю. н., професор кафедри
морського права

Одеського національного
морського університету

(м. Одеса, Україна)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2586-015X>

Пастушенко К. М.,

Одеський національний

морський університет

(м. Одеса, Україна)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7509-5428>

УДК 346.26-057(477)

ЛІЦЕНЗУВАННЯ КРЮЇНГОВИХ КОМПАНІЙ ЯК ГАРАНТІЯ ЗАХИСТУ ТРУДОВИХ І СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ МОРЯКІВ

В статті досліджуються правові аспекти ліцензування господарської діяльності, узагальнюються основні ознаки ліцензування крюїнгових компаній. Проведений аналіз проблем сучасного стану ринку праці українських моряків. В роботі визначається роль ліцензійних умов провадження господарської діяльності з посередництва у працевлаштуванні за кордоном, їх значення для забезпечення трудових і соціальних прав моряків. Досліджуються нові зміни в ліцензійних умовах провадження господарської діяльності з посередництва у працевлаштуванні за кордоном і ступінь їх наближення до міжнародних стандартів.

Ключові слова: ліцензування, ознаки ліцензування, крюїнгові компанії, ліцензійні умови, ліцензіат, Конвенція МОП 2006.

Oleksandr Balobanov, Kateryna Pastushenko. Licensing Crewing Companies As a Guarantee of Protection of labor and Social Rights of Seamen. – Article.

The article investigates the legal aspects of the economical activity licensing, and generalizes the main features of licensing crewing companies. An analysis of the problems of the current Ukrainian seamen labor market state is conducted. The article also determines the role of the licensing conditions for conducting an economic activity on mediation in employment abroad and its importance for ensuring sailors' labor and social rights. The new changes in the licensing conditions for conducting economic activities on mediation in employment abroad and the degree of their approximation to international standards are being researched.

Key words: licensing, licensing features, crewing companies, licensing conditions, licensee, ILO Convention 2006.

Балобанов А. О., Пастушенко Е. Н. Лицензирование крюинговых компаний – как гарантия защиты трудовых и социальных прав моряков. – Статья.

В статье исследуются правовые аспекты лицензирования хозяйственной деятельности, обобщаются основные признаки лицензирования крюинговых компаний. Проведён анализ проблем современного состояния рынка труда украинских моряков, в работе определяется роль лицензионных условий осуществления хозяйственной деятельности по посредничеству в трудоустройстве за рубежом, их значение для обеспечения трудовых и социальных прав моряков. Исследуются новые изменения в лицензионных условиях осуществления хозяйственной деятельности по посредничеству в трудоустройстве за рубежом и степень их приближения к международным стандартам.

Ключевые слова: лицензирование, признаки лицензирования, крюинговые компании, лицензионные условия, лицензиат, Конвенция МОТ 2006.

На сьогоднішній день в Україні такий вид господарської діяльності, як посередництво з працевлаштування за кордон, займає істотний сегмент в економіці. Одним із завдань держави є підтримка та розвиток цього напрямку, особливо тоді, коли у цій сфері наявні певні проблеми, які насамперед пов'язані з глобалізацією міжнародного ринку праці, економічними кризами іноземних роботодавців та національними проблемами.

У результаті роздержавлення і перебудови економіки України, відсутності належного державного контролю у судноплавній галузі, наша країна втратила морський вантажний і пасажирський флот, а відсутність в таких умовах попиту і цілісної системи регулювання національного ринку праці моряків призвела до безробіття, перед моряками постала проблема пошуку нових можливостей застосування своїх знань і сил на іноземних судах з достойною заробітною пла-

тою. У свою чергу, глобалізація судноплавства передбачає гостру конкурентну боротьбу за скорочення трудових витрат і використання ринків дешевої робочої сили. Українські моряки, які формують сегмент ринку, характеризуються високим професіоналізмом, витривалістю і готовністю працювати за умови недостатньо високої оплати праці. Також вони досить часто погоджуються на контракти з суднами, що плавають під “зручними” прапорами. Оскільки прапор судна є доказом його належності до певної держави, національне законодавство не може бути застосоване до трудових правовідносин між працедавцем і членами екіпажу, і тому не здатне захистити величезну кількість українських моряків, що працюють на суднах під такими прапорами.

Моряки України перебувають у складній ситуації, якою користуються численні ліцензовані посередницькі структури, такі як крьюінгові компанії, основним завданням яких є забезпечення суден міжнародних судноплавних компаній екіпажами з числа українських моряків.

Правове регулювання діяльності таких компаній досить недосконале, що пояснюється, у першу чергу, тим, що в законодавчій базі України взагалі відсутнє поняття “крьюінгова компанія”, при тому, що цей вид господарської діяльності дуже специфічний, оскільки пов’язаний з судноплавством. Але в умовах, коли одним із ключових факторів трудових міграцій українських моряків за кордоном є відсутність роботи в Україні при досить високій пропозиції, послуги ліцензованих посередницьких підприємств є гарантією легального працевлаштування. Адже український ринок праці моряків нараховує близько 100 тис. осіб.

Актуальне питання захисту трудових прав моряків стосується випадків недобросовісної роботи крьюінгових компаній щодо працевлаштування моряків та нелегального працевлаштування через тіньові ідентичні структури без ліцензії, туристичні агентства та самостійний пошук місця роботи. Також багато існує проблем щодо невиконання зобов’язань зі сторони роботодавців-судновласників, головним чином, порушуються контрактні зобов’язання щодо умов праці, виплат заробітної плати, відсутності різних видів страхування тощо.

У наш час крьюінгові компанії так чи інакше наявні в будь-якому портовому місті на території України. Налічується близько 450 компаній, які спеціалізуються на підборі персоналу для зарубіжних роботодавців. Деякі судноплавні компанії відкривають свої представництва в нашій країні з метою забезпечення себе необхідним персоналом.

Тому виникло питання дослідження таких господарських структур, визначення ролі ліцензування крьюінгових компаній для захисту трудових прав моряків.

Ліцензування крьюінгових компаній є одним із видів державного регулювання економіки, основною метою якого є забезпечення єдиної державної політики у цій сфері, а також захист основних економічних інтересів держави та інтересів громадян, які безпосередньо виступають споживачами послуг, що надаються суб'єктами господарювання – крьюінговими компаніями, тобто ліцензування є однією з форм забезпечення належного дотримання та використання прав і свобод громадян. Але нормативна база в регулюванні багатьох питань ліцензування окремих видів господарської діяльності недосконала, не відповідає потребам нинішнього часу, ліцензійні умови провадження господарської діяльності з посередництва у працевлаштуванні за кордоном тільки опосередковано відповідають міжнародним стандартам. Необхідність формування принципово нової системи державного управління і контролю в сфері ліцензування, вдосконалення з цією метою діяльності державних органів, з одного боку, та успішний розвиток бізнесу крьюінгових компаній в Україні – з іншого, зумовлює актуальність та важливість дослідження проблем ліцензування господарської діяльності в цілому, його сутності та значення, змісту та об'єктів, повноважень посадових осіб щодо виконання та застосування його правових норм, відповідність ліцензійних умов тощо.

У вітчизняній та зарубіжній юридичній літературі окремим питанням ліцензування господарської діяльності приділяли увагу такі фахівці, як В. Авер'янов, Д. Бахрах, Е. Бекірова, Т. Васильєва, Г. Денисова, Ж. Іонова, Р. Калюжний, І. Коліушко, О. Олійник, В. Щербина, А. Шпомер та ін. Вивченню питання ліцензування саме крьюінгових компаній науковці приділяють мало уваги, тільки нещодавно почали з'являтися праці, в яких визначається сутність крьюінгових компаній, проблематика організаційно-правових засад їхньої діяльності (А. Кирилюк, Є. Ключова, Г. Сляднева, В. Панасевич, І. Продіус, О. Пташенчук, Р. Бундюк, Л. Крисюк, А. Драгончук та деякі інші).

Серед учених-правознавців на сьогоднішній день немає єдиного розуміння сутності і юридичної природи ліцензування, що унеможливує будь-який подальший розвиток інституту ліцензування, оскільки виникають численні суперечності та відмінності у розумінні його базових категорій. На думку Ж. А. Іонової, ліцензування є фор-

мою легітимації підприємництва, тобто державного підтвердження законності входження суб'єктів у господарський обіг. Такі науковці як Д. Бахрах, С. Ківалов та О. Олійник визначають ліцензування як правовий режим здійснення таких видів діяльності (Васильєва, 2011, с. 112). Ю. А. Тихомиров вважає, що ліцензування – це особлива процедура офіційного засвідчення (визнання) права господарюючого суб'єкта на ведення певного виду діяльності з додержанням правил, нормативних вимог та стандартів (Шпомер, 2004, с. 78).

Так можна зробити висновок, що у більшості з наведених визначень науковців йдеться про право, що з'являється у суб'єкта підприємницької діяльності при ліцензуванні, але зміст цього права не розкривається. Якщо ототожнювати поняття ліцензування з визначенням меж права, то можна говорити саме про нерозуміння сутності інституту ліцензування. Не треба забувати, що юридична мета і призначення ліцензування перебуває не у визначенні меж наявної в особи правоздатності, кількості прав, а в її легітимації (законності входження і правомірності). А. І. Цихоцька вважає, що “реальним змістом ліцензування є організаційно-коригуючий вплив держави на керований об'єкт... Ліцензування є однією з функцій державного управління, тобто одним із найбільш загальних і типових способів впливу держави на суб'єктів, що господарюють”. Така думка не розкриває сутність та наслідки такого впливу для об'єктів, стосовно яких він здійснюється (Васильєва, 2011, с. 113).

Ми будемо розглядати інститут ліцензування крїюінгових компаній, його правову природу та ознаки крізь призму господарського права. І перш за все, слід зупинитись на його правовій регламентації. Нормативну базу ліцензування становить Господарський кодекс України (далі – ГК України), Закон України “Про ліцензування видів господарської діяльності”, постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з посередництва у працевлаштуванні за кордоном”. Так, ч. 1 ст. 14 ГК України закріплено, що ліцензування є одним із засобів державного регулювання у сфері господарювання, спрямованим на забезпечення єдиної державної політики у цій сфері та захист економічних і соціальних інтересів держави, суспільства та окремих споживачів. Частина 3 ст. 14 цього Кодексу містить відсильну норму: “відносини, пов'язані з ліцензуванням певних видів господарської діяльності, регулюються законом”. Мається на увазі, очевидно, спеціальний закон –

Закон України “Про ліцензування видів господарської діяльності”. Таким чином, законодавець розширеного тлумачення поняття “ліцензування” у ГК України не пропонує, а лише вказує, що ліцензування належить до засобів державного регулювання. Закон України “Про ліцензування видів господарської діяльності” містить у ст. 1 визначення цього поняття. Так, ліцензування розуміється як засіб державного регулювання провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, спрямований на забезпечення реалізації єдиної державної політики у сфері ліцензування, захист економічних і соціальних інтересів держави, суспільства та окремих споживачів.

На підставі наведених наукових та законодавчих визначень поняття “ліцензування” можна визначити ознаки, які притаманні ліцензуванню крьюінгових компаній:

1) ліцензування крьюінгових компаній є одним із засобів державного регулювання господарської діяльності (разом із такими засобами, як патентування та квотування), який, у свою чергу, спрямований на забезпечення єдиної державної політики у цій сфері та захист інтересів усіх суб’єктів такої діяльності;

2) ліцензування крьюінгових компаній – це діяльність уповноважених у встановленому Законом порядку органів ліцензування;

3) мета процедури ліцензування крьюінгових компаній – видача, переоформлення та анулювання ліцензій, видача дублікатів та копій ліцензій, ведення ліцензійних справ та забезпечення функціонування ліцензійних реєстрів, контроль за додержанням ліцензіатами ліцензійних умов та органами ліцензування законодавства у сфері ліцензування, видачу розпоряджень про усунення порушень ліцензійних умов, а також розпоряджень про усунення порушень законодавства у сфері ліцензування;

4) ліцензування крьюінгових компаній пов’язане з обігом (видачею, переоформленням, анулюванням і т.д.) відповідного документа – ліцензії;

5) ліцензування крьюінгових компаній водночас є особливою процедурою визнання права суб’єкта господарювання на провадження певного виду господарської діяльності відповідно до вимог чинного законодавства.

Ліцензія служить доказом діяльності крьюінгової компанії на законних підставах. Але чи дає сама ліцензія гарантії в повному обсязі щодо захисту соціальних і трудових прав клієнтів, які користуються послугами

гами таких компаній, в даному випадку моряків? В цьому питанні важливе значення, на нашу думку, має розуміння якості та відповідності міжнародним стандартам саме ліцензійних умов провадження діяльності кріюінгових компаній, а також контроль за їх дотриманням.

Важливим глобальним міжнародним актом щодо захисту прав моряків, їх соціального забезпечення є Конвенція МОП про працю в морському судноплаванні 2006 р., яку Україна досі не ратифікувала. Багато науковців наполягають на важливості ратифікації цього акта, що безперечно вирішило би багато питань щодо трудових відносин між судовласниками і моряками, це був би значний крок щодо вдосконалення захисту прав українських моряків. Так, Конвенція гарантувала б морякам встановлення мінімальної заробітної плати, врегулювала б питання щодо медичного і пенсійного страхування, компенсації на випадок травмування або загибелі моряка, механізму судового захисту порушених прав моряка, встановила б вимоги щодо відповідальності посередників (кріюінгових компаній) щодо працевлаштування, визначала б шляхи роботи як державних, так і приватних компаній по найму екіпажу. Але треба розуміти, що в нинішніх скрутних економічних реаліях України, процес ратифікації цієї Конвенції стає складним явищем, адже Україна не має достатньої кількості капіталу для забезпечення проведення такої масштабної роботи як створення спеціальних служб найму і працевлаштування, а іноземним судовласникам буде не вигідно фінансувати таку роботу, і вони переключаться на ринок найму рядового плавскладу представників тих країн, які не ратифікували Конвенцію (Філіппіни, Китай, Пакистан, Латинська Америка), також більшість нинішніх кріюінгових компаній змушені будуть зупинити свою господарську діяльність на території України, а це в свою чергу спричинить втрату робочих місць, збільшиться відсоток моряків, потреби яких в своєчасному працевлаштуванні не будуть задоволені (Клюєв, Панасевич, 2017).

Відповідно до вимог Стандарту A1.4. Конвенції, якщо на території держави-члена діють приватні служби набору й працевлаштування моряків, основна мета яких полягає в наборі та працевлаштуванні моряків або які набирають і працевлаштовують значну кількість моряків, то їхня діяльність здійснюється тільки відповідно до стандартизованої системи ліцензування або сертифікації або іншої форми регулювання. Цей стандарт ще раз наголошує на важливості і необхідності ліцензування кріюінгових компаній в Україні.

На наш погляд, для вирішення питання гарантування захисту прав моряків, на сьогоднішній день, є процес наближення або часткове ототожнення ліцензійних умов провадження діяльності кріюінгових компаній до міжнародних стандартів Конвенції МОП про працю в морському суднопластві 2006р.

Позитивним кроком у цьому напрямку є затвердження постанови Кабінету Міністрів України від 28.02.2018 № 140 про нові Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з посередництва у працевлаштуванні за кордоном. Важливим новим правилом є те, що проект трудового договору (контракту), який укладається українською мовою або мовою, що використовується в країні перебування, обов'язково повинен бути завірений іноземним роботодавцем. Такий договір повинен містити зобов'язання, взяті на себе іноземним роботодавцем, а також інформацію про умови праці. Так, відтепер обов'язковими є зазначені відомості про:

- умови праці (у т. ч. щодо забезпечення належних, безпечних і здорових умов праці);
- оплату праці (у т. ч. за розміром гарантованої заробітної плати), відрахування з заробітної плати;
- тривалість робочого часу і часу відпочинку;
- термін дії трудового договору (контракту) і умови його розірвання;
- надання соціальної та медичної допомоги, здійснення соціального страхування, відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю в результаті нещасного випадку на виробництві або тимчасової непрацездатності;
- репатріацію трудового мігранта (Постанова про внесення змін до Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з посередництва у працевлаштуванні за кордоном, 2018).

Також новими Ліцензійними умовами змінені організаційні вимоги щодо здійснення ліцензіатами господарської діяльності з посередництва у працевлаштуванні. Так, обов'язковою вимогою є здійснення такої діяльності в нежитловому приміщенні, яке повинно бути забезпечено оргтехнікою (комп'ютером з доступом до Інтернету, принтером) і телефонним зв'язком. У приміщенні ліцензіата, крім документів та інформаційних матеріалів, передбачених попередньою редакцією Ліцензійних умов, розміщується завірена ліцензіатом інформація про види професійної діяльності, за якими пропонується працевлаштування, витяги із законів України “Про зайнятість населення”, “Про зовнішню трудову міграцію”. Ліцензіати зобов'язані мати власний веб-сайт.

Також ліцензіат повинен до укладення договору (контракту) про надання послуг з посередництва у працевлаштуванні за кордоном безоплатно надати клієнту засвідчену ним достовірну інформацію про умови праці та умови проживання в державі працевлаштування. Надалі після укладення між клієнтом ліцензіата та іноземним роботодавцем трудового договору (контракту), зберігати копію такого договору (контракту) протягом трьох років після закінчення терміну його дії (Постанова про внесення змін до Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з посередництва у працевлаштуванні за кордоном, 2018).

У разі планового або позапланового закриття приміщення (в зв'язку з неможливістю використання матеріально-технічної бази, виникненням форс-мажорних обставин тощо) ліцензіат зобов'язаний у місячний термін повідомити про це Міністерство соціальної політики України із зазначенням підстав і строків закриття, а також розмістити на своєму веб-сайті та біля входу в приміщення відповідне оголошення із зазначенням номера телефону для довідок та нової адреси приміщення (у разі продовження здійснення діяльності).

Новими Ліцензійними умовами встановлено також кадрові вимоги щодо здійснення ліцензіатами господарської діяльності з посередництва у працевлаштуванні за кордоном. Так, у штаті ліцензіата повинен бути мінімум один працівник з вищою юридичною освітою, оформлений відповідно до законодавства, а за відсутності його в штаті, ліцензіат повинен укласти договір про юридичне обслуговування.

Можна зробити висновок, що ліцензування крьюінгових компаній з впровадженням нових Ліцензійних умов буде більш якісно забезпечувати захист основних інтересів і прав моряків, хоча звісно ці нові стандарти є мінімальними і не вирішують всіх соціальних і трудових питань. Такі нові правила для здобувача ліцензії будуть більш жорсткими, але вони наближують ліцензування крьюінгових компаній, як засобу державного регулювання господарської діяльності, до міжнародних стандартів. На цьому етапі важливий контроль за впровадженням цих умов, тому зараз залишається питання щодо вдосконалення роботи державних органів у сфері нагляду та контролю за діяльністю крьюінгових компаній. Актуальним також є розширення та деталізація зобов'язань ліцензіата у Ліцензійних умовах, імплементація інших стандартів Конвенції МОП 2006, отже питання ліцензування господарської діяльності з посередництва у працевлаштуванні за кордоном повинно постійно бути важливим для нашої країни.

ЛІТЕРАТУРА

- Васильєва, Т.С. (2011). Ліцензування господарської діяльності як окремих напрямків адміністративно-правового режиму. *Право і безпека*, 1, 110-115.
- Господарський кодекс України 2003* (Верховна Рада України). *Відомості Верховної Ради України*, 18-22, 144.
- Денисова, Г.О. (2015). Адміністративна послуга з ліцензування діяльності з посередництва у працевлаштуванні за кордоном як елемент адміністративного процесу. *Форум права*, 1, 87-91.
- Закон про ліцензування видів господарської діяльності 2015* (Верховна Рада України). *Відомості Верховної Ради України*, 23, 1234.
- Постанова про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з посередництва у працевлаштуванні за кордоном 2015* (Кабінет Міністрів України). *Офіційний вісник України*, 102, 86.
- Постанова про внесення змін до Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з посередництва у працевлаштуванні за кордоном 2018* (Кабінет Міністрів України). *Офіційний вісник України*, 23, 189.
- Конвенція про працю у морському судноплавстві 2006* (Міжнародна організація праці). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_519/page>
- Клюєв, Є.М., Панасевич, В.Є. (2017). Організаційно-правові засади діяльності круїнгових компаній в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*, 5, 69-72.
- Пташенчук, О.О. (2012). Проблеми ліцензування на морському ринку праці в Україні. *Морське право: актуальні питання теорії і практики*, 114-116.
- Шпомер, А. (2004). Поняття, ознаки та функції ліцензування певних видів господарської діяльності в Україні. *Підприємництво, господарство і право*, 12, 77-80.

REFERENCES

- Denysova, H.O. (2015). Administratyvna posluha z litsenzuvannia diialnosti z poserednytstva u pratsevlashtuvanni za kordonom yak element administratyvnoho protsesu [Administrative service for the licensing of mediation activities in employment abroad as an element of the administrative process]. *Forum prava* [Forum of Law], no. 1, 87-91. [in Ukrainian].
- Hospodarskyi kodeks Ukrainy 2003* (Verkhovna Rada Ukrainy). [Economic Code of Ukraine (Verkhovna Rada of Ukraine)]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine], 18, 19-20, 21-22, 144. [in Ukrainian].
- Kliuiev, Ye.M., Panasevych, V.Ye. (2017). Orhanizatsiino-pravovi zasady diialnosti kriuinhovoykh kompanii v Ukraini [Organizational and legal principles of activity of crewing companies in Ukraine]. *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk* [Precarpathian Legal Herald], no. 5, 69-72. [in Ukrainian].
- Konventsiiia pro pratsiu u morskomu sudnoplavstvi 2006* (Mizhnarodna orhanizatsiia pratsi). [Maritime Labour Convention 2006 (International Labor Organization)]. *Ofitsiinyi sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. Retrieved from http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_519/page [in Russian].

Postanova pro zatverdzhennia Litsenziinykh umov provadzhennia hospodarskoi diialnosti z poserednytstva u pratsevlashtuvanni za kordonom 2015 (Kabinet Ministriv Ukrainy). [The Resolution on approval of the Licensing Terms for conducting business activities on mediation in employment abroad 2015 (Cabinet of Ministers of Ukraine)]. *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy* [Official Bulletin of Ukraine], 102, 86. [in Ukrainian].

Postanova pro vnesennia zmin do Litsenziinykh umov provadzhennia hospodarskoi diialnosti z poserednytstva u pratsevlashtuvanni za kordonom 2018 (Kabinet Ministriv Ukrainy). [The Resolution on amending the Licensing Terms for conducting economic activities for mediation in employment abroad 2018 (Cabinet of Ministers of Ukraine)]. *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy* [Official Bulletin of Ukraine], 23, 189. [in Ukrainian].

Ptashenchuk, O.O. (2012). Problemy litsenzuvannia na morskomu rynku pratsi v Ukraini [Licensing problems in the maritime labor market in Ukraine]. *Morske pravo: aktualni pytannia teorii i praktyky* [Maritime law: topical issues of theory and practice], 114-116. [in Ukrainian].

Shpomer, A. (2004). Poniattia, oznaky ta funktsii litsenzuvannia pevnykh vydiv hospodarskoi diialnosti v Ukraini [Concepts, features and functions of licensing certain types of economic activity in Ukraine]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo* [Entrepreneurship, Economy and Law], 12, 77-80. [in Ukrainian].

Vasylieva, T.S. (2011). Litsenzuvannia hospodarskoi diialnosti yak okremyi napriamok administratyvno-pravovoho rezhymu [Licensing of economic activity as a separate direction of the administrative-legal regime]. *Pravo i bezpeka* [Law and safety], no. 1, 110-115. [in Ukrainian].

Zakon pro litsenzuvannia vydiv hospodarskoi diialnosti 2015 (Verkhovna Rada Ukrainy). [The Law on Licensing of Business Activities 2015 (Verkhovna Rada of Ukraine)]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine], 23, 1234. [in Ukrainian].

